

Л.П. Радченко

ЛЮДСЬКИЙ РОЗВИТОК В КОНТЕКСТІ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВИ

Досліджується підвищення ролі людського потенціалу в соціально-економічному розвитку і забезпеченні інноваційності та конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації. Аналізується індекс людського розвитку як сучасний індикатор прогресу національної економіки. Розглядається рейтинг української національної економіки серед країн світу за індексом людського розвитку. Наголошується на необхідності посилення соціальної функції держави та її впливу на відтворення людського потенціалу. Запропоновано напрями удосконалення української державної макроекономічної політики з метою покращення соціально-економічних умов для людського розвитку і подальшого прогресу суспільства.

Ключові слова: людський розвиток, соціально-економічні чинники людського розвитку, індекс людського розвитку, рейтинг української національної економіки за індексом людського розвитку та глобальним індексом конкурентоспроможності, вплив державної макроекономічної політики на людський розвиток.

Исследуются повышение роли человеческого потенциала в социально-экономическом развитии, обеспечении инновационности и конкурентоспособности национальной экономики в условиях глобализации. Анализируется индекс человеческого развития как современный индикатор прогресса национальной экономики. Рассматривается рейтинг украинской национальной экономики среди стран мира по индексу человеческого развития. Отмечается необходимость усиления социальной функции государства и его влияния на воспроизводство человеческого потенциала. Предложены направления совершенствования украинской государственной макроэкономической политики с целью улучшения социально-экономических условий для человеческого развития и дальнейшего прогресса общества.

Ключевые слова: человеческое развитие, социально-экономические факторы человеческого развития, индекс человеческого развития, рейтинг украинской национальной экономики по индексу человеческого развития и глобальному индексу конкурентоспособности, влияние государственной макроэкономической политики на человеческое развитие.

The author investigates the increasing role of human potential in socio-economic development and ensuring innovation and competitiveness of the national

economy under globalization. Analyzes the human development index as a modern indicator of progress of the national economy. We consider the rating Ukrainian national economy among countries of the world on the human development index. The necessity of strengthening the social functions of the state and its impact on the reproduction of human potential. Directions improvement of Ukrainian state macroeconomic policies to improve economic and social conditions for human development and further advancement of society.

Keywords: *human development, social and economic factors of human development, human development index, ranking Ukrainian national economy for the human development index and the global index of competitiveness, the effect of state macroeconomic policies on human development .*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та постіндустріальної економіки у XXI столітті з'явилась нова модель економічного розвитку, яка базується на знаннях, інтелекті, розвитку творчих здібностей людини. Саме останні є важливими складовими людського капіталу, від рівня розвитку якого значною мірою залежить реалізація нової, інноваційної моделі економічного зростання. Сучасна макроекономічна політика та державне регулювання економіки покликані здійснювати вплив на застосування моделі інноваційного розвитку, підтримку високого рівня конкурентоспроможності товарів і послуг на міжнародних ринках та забезпечення на цій основі підвищення добробуту населення. В зв'язку з цим проблеми людського розвитку теоретично і практично тісно пов'язуються із завданнями, досягненнями соціально-економічного розвитку суспільства та успіхами і невдачами державної макроекономічної політики. Орієнтація України на здійснення євроінтеграції обумовлює необхідність втілення інноваційної моделі економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності українських товарів і послуг, значного підвищення добробуту населення, що в свою чергу потребує реалізації ефективної державної макроекономічної політики.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема людського розвитку прямо пов'язана із концепціями людського та інтелектуального капіталу. Розробка цих концепцій і подальший їх розвиток є наслідком досліджень багатьох закордонних і вітчизняних вчених, серед яких слід назвати Г.Беккера,

Дж.Кендрика, В.Антонюка, С.Дятлова, О.А.Грішнову, А. Колота та ін. Розробці проблем реалізації інноваційної моделі економічного розвитку, в якій людський капітал має особливий вплив, присвятили свої пошуки такі науковці як М.Кастельс, Дж. Гелбрейт, Й.Шумпетер, А.Гальчинський, Б.Корнейчук, С.Вовканич та багато інших.

В економічній літературі розкрита сутність людського капіталу як сформованого або розвиненого у результаті інвестицій і накопиченого людьми певного запасу здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивації. Людський капітал використовується в процесі праці та завдяки цьому впливає на його власника, а також національного доходу. Показана концепція людського розвитку, в якій високорозвинена людина визначається за мету розвитку суспільства, а підвищення добробуту людини та людського потенціалу виступають його найважливішим завданням [1, с.488-489].

Не зважаючи на значні досягнення у розробці даних наукових проблем, актуальність їх подальшого дослідження тільки зростає. Особливо це стосується аналізу формування умов і чинників, що сприяють людському розвитку, серед яких соціальна орієнтація держави, вплив макроекономічної політики на ці процеси набувають найбільшого значення.

Метою статті є дослідження теоретичних і практичних питань людського розвитку під впливом макроекономічної політики держави та особливостей реалізації цих процесів в українській національній економіці.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить світовий досвід, здійснення державою регулювання економіки засобами макроекономічної політики залежить від обраної моделі державного регулювання з певними її ознаками.

В економічній літературі представлена розгорнута класифікація моделей державного регулювання національної економіки. Так, за характером поєднання елементів різних концепцій, які є основою державного регулювання економіки, виділяють наступні його моделі [1, с.360-364].

Західноєвропейська модель, яка функціонує в країнах Західної Європи (Німеччина, Австрія, Франція), має чітко виділені основні ознаки: гнучке

поєднання механізмів державного і ринкового регулювання; макрорегулювання засноване на податково- бюджетному та кредитно-грошовому регулюванні. Значна роль приділяється соціальному захисту населення за рахунок не тільки держави, а й підприємців; висока частка ВВП (близько 50%) перерозподіляється через систему державних фінансів; індустріальна політика спрямована на структурну перебудову; здійснюється перехід від внутрішньодержавного до міждержавного регулювання західноєвропейського ринку.

Американська модель, що функціонує у США, характеризується взаємодоповненням ринкового та державного регулювання; держава контролює здійснення економічної діяльності, широко використовує систему державних замовлень та підтримку високих соціальних стандартів життя; відокремлення соціального захисту від вільного ринку, має місце певне обмеження соціального захисту – лише осіб, які не мають інших доходів, окрім соціальних виплат; використання фіскальної політики зосереджене на дотриманні меж державного оподаткування та витрат; засоби кредитно-грошової політики спрямовані на регулювання банківських резервів і облікових ставок.

Японська модель, яка має місце в Японії та характеризується поєднанням спрямовуючої ролі держави з функціонуванням ринкового механізму. Основою ринкового господарства є державно-корпоративні структури; значна увага приділяється питанням соціального захисту населення, особливо з боку корпорацій; домінування психології колективізму, досягнення консенсусу між різними суб'єктами у вирішенні соціальних питань; визначення проблеми підвищення рівня життя населення як національних пріоритетів. Здійснюється державне управління науково-технічним прогресом.

Скандинавська модель, яка функціонує в Данії, Фінляндії, Норвегії, Швеції, характеризується поєднанням приватної власності і ринкової конкуренції з урядовими програмами, спрямованими на компенсацію витрат, пов'язаних з нестабільністю ринкової економіки; високий ступінь соціального захисту населення.

Моделі державного регулювання ринкового господарства в нових індустріальних країнах, що функціонують в Аргентині, Мексиці, Бразилії, Чілі, а також в Південній Кореї, Гонконзі, Таїланді, Філіпінах тощо, характеризуються формуванням ринкового механізму на основі правового державного регулювання, яке спирається на історичні, культурні та національні традиції, та має місце обмеження сфери діяльності державного сектору.

Моделі державного регулювання трансформаційної економіки східноєвропейських країн, що діють у Польщі, Угорщині, Чехії, Словаччині, Литві, Латвії, Естонії, а також в Російській Федерації, Україні, Білорусії та ін., характеризуються формуванням ринкових моделей на основі досвіду держав з розвинутою системою підприємництва з адаптацією до наявних умов; спрямування бюджетно-податкової і грошово-кредитної політики на посилення важелів непрямого і опосередкованого впливів на економіку; з метою побудови соціально орієнтованої ринкової економіки має місце поєднання лібералізму та соціальної орієнтації державної макроекономічної політики, хоча за останні два десятиліття її результати та ефективність в країнах з цією моделлю різні.

Рівень соціально-економічного розвитку та цивілізаційного прогресу різних країн постійно досліджується на рівні світової спільноти і щорічно представляється ПРООН у вигляді звіту про людський розвиток, в якому визначається індекс людського розвитку для країн – членів ООН та рейтинг кожної країни за цим показником: відслідковуються тенденції змін цього індексу для окремих країн, 4-х груп, на які розподіляються всі країни світу за цим індексом: країни з дуже високим рівнем людського розвитку, країни з високим рівнем людського розвитку, країни з середнім рівнем людського розвитку, країни з низьким рівнем людського розвитку, простежується динаміка світового індексу людського розвитку тощо. Для кожної держави цей індекс є важливим індикатором досягнень або невдач в соціально-економічному розвитку та державному регулюванні національної економіки. Так, в доповіді комісії ПРООН про людський розвиток за 2015 рік Україна знаходиться у другій групі країн з високим рівнем ІЛР, хоча посідає в ній за

рейтингом серед 187 країн світу 81 місце, [3, с. 208-211], таблиця 1. Як свідчать дані таблиці, тенденція зміни рейтингу невтішна. В 2010 р. Україна

Таблиця 1.

Індекс людського розвитку, його компоненти та рейтинг країни за ІЛР у 2015 році

Рейтинг країни із 187 країн світу	ІЛР	Очікувана тривалість життя (років)	Середня тривалість навчання (років)	Очікувана тривалість навчання (років)	Валовий національний дохід (ВНД) на душу населення (дол. США, 2011 р. за ПКС)
Країни з дуже високим ІЛР (47 країн)	0,896	80,5	11,8	16,4	41584
1 Норвегія	0,944	81,6	12,5	17,5	64992
2 Австралія	0,935	82,4	13,0	20,2	42251
8 США	0,915	79,1	12,9	15,5	52947
20 Японія	0,891	83,5	11,5	15,3	35927
Країни з високим ІЛР (47 країн)	0,744	75,1	8,2	13,6	13951
50 Білорусь	0,798	71,3	12,4	15,7	15575
50 Російська Федерація	0,798	70,1	12,0	14,7	22352
81 Україна	0,747	71,0	11,3	15,1	8178
Країни з середнім ІЛР (47 країн)	0,630	58,6	6,2	11,8	6353
90 Китай	0,727	75,8	7,5	13,1	12547
109 Туркменістан	0,688	65,6	10,8	9,9	13066
130 Індія	0,509	68,0	5,4	11,7	5497
Країни з низьким ІЛР (46 країн)	0,505	50,5	4,5	9,0	3085
135 Конго	0,591	62,3	5,9	11,1	6012
149 Ангола	0,532	52,3	4,7	11,4	6822
Світовий ІЛР (187країн)	0,711	71,5	7,9	12,2	14301

Джерело: складено за: Human Development Report 2015: Work for Human Development - Електронний ресурс: <http://hdr.undp.org/en/2015-report/download> (с. 208-211).

займала 69 місце серед 169 країн, у 2012 р. – 78 місце серед 187 країн, тоді як в 1990 р. вона займала 45 місце серед 174 країн.

Отже, ІЛР, який визначається на підставі агрегування показників очікуваної тривалості життя, освітнього показника та показника ВВП на душу населення за паритетами національних валют, відбиває складну картину соціально-економічних умов людського розвитку, які склалися в Україні, та відповідно низький рівень ефективності державного регулювання цих процесів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Не зважаючи на різноманітність світових моделей макроекономічного регулювання національної економіки з боку держави, соціальна політика на сучасному етапі перетворюється на пріоритетну складову економічної політики. Це обумовлене глибинними змінами в економіці, інноваційним розвитком, досягненням можливостей економіки безпосередньо орієнтуватись на людину і її потреби та значним посиленням впливу людського чинника на соціально-економічний прогрес суспільства. В зв'язку з такими трансформаціями актуальним залишається і сьогодні вислів Т.Джефферсона: «Турбота про людське життя та щастя, а не про їх руйнування – це перше і єдине законне завдання хорошого уряду»[1, с.11].

Стратегія сталого розвитку «Україна 2020» передбачає впровадження європейських стандартів життя та вихід країни на передові позиції у світі [2]. Важливо тільки щоб державне регулювання було дієвим, дійсно спрямованим на реалізацію стратегічних цілей та забезпечення людського розвитку.

Література

1. Макроекономіка та макроекономічна політика: Навч. посіб. / А.Ф.Мельник, Т.Л.Желюк, О.В.Длугопольский, О.В.Панухник. Наук. ред. А.Ф.Мельник. - К.: Знання, 2008. – 699 с.
2. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020" - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
3. Human Development Report 2015: Work for Human Development – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/2015-report/download>